

**ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΠΡΟΥ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΕΠΙΜΝΗΜΟΣΥΝΟΣ ΛΟΓΟΣ
ΣΤΟΝ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟ ΚΑΙ ΕΘΝΑΡΧΗ
ΜΑΚΑΡΙΟ Γ΄.
ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΚΥΚΚΟΥ.
3 Αύγούστου 2013**

*Ἐκείνη τὴν αὐγινὴ ὥρα τῆς 3ης Αὐγούστου 1977,
ἀνοιξαμε τοὺς νοητοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας μας
γιὰ ν' ἀντικρύσουμε τὸ Φῶς.*

*Μὰ ἡ ψυχὴ μας γονάτισε στὸ ἄκουσμα καὶ στὸν πόνο
τοῦ Θανάτου!*

Ἦταν ἓνας θάνατος ἀδόκητος, σκληρὸς καὶ ἀνείπωτα ὀδυνηρὸς!
**Ο ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΕΘΝΑΡΧΗΣ ΜΑΚΑΡΙΟΣ
ΑΠΕΘΑΝΕ!**

Κύριε Πρόεδρε τῆς Κ. Δ., Κύριε Πρόεδρε τῆς Βουλῆς τῶν
Ἀντιπροσώπων, Σεβασμιότατοι Ἅγιοι Ἀδελφοί, Κύριοι Ἐπίσημοι,
Χριστεπώνυμο τῆς Ἐκκλησίας πλήρωμα,

Ἐκατὸ χρόνια ἀπὸ τὴ γέννησή Του καὶ τριανταεξὶ ἀπὸ τὴν
πρὸς Κύριο ἐκδημία τοῦ μεγάλου μας Ἡγέτη, τοῦ Ἀρχιεπισκόπου
καὶ Ἐθνάρχῃ Μακαρίου, συμπληρώνονται ἐφέτος.

Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Κυπριακὸς λαὸς σήμερα ἀναπολεῖ· ἀναπολεῖ νο-

σταλγικά και βιωματικά τη Φωτισμένη και πολυδιάστατη προσωπικότητά Του· αναζητεί την περίλαμπρη και ήρωική Του μορφή. Τὴν αναζητεῖ γιὰ νὰ ἀναζωογονηθεῖ μέσα στὸ ἐκκλησιαστικὸ καὶ ἀγωνιστικὸ της πνεῦμα.

Ἀναπολεῖ καὶ ἀναζητεῖ τὴν ἐξαγνισθεῖσα καὶ ἐξαγιασθεῖσα μαρτυρικὴ Του μορφή. Μία μορφή ποὺ πέρασε στὸ πάνθεο τῆς ἀθανασίας, μέσα ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες Του γιὰ νὰ μορφώσει Χριστὸ στὶς ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων· μέσα ἀπὸ τοὺς πατριωτικούς Του ἀγῶνες γιὰ τὴν πολυπόθητη Ἐλευθερία τῆς Κύπρου.

Ἀναζητεῖ τὴ δικαιοθεῖσα, μέσα ἀπὸ τὴ ροὴ τῶν δραματικῶν γεγονότων, ἱστορικὴ καὶ ἐμπνευσμένη φυσιογνωμία Του, γιὰ νὰ ἀπαλύνει τὸν συγκλονιστικὸ του πόνο γιὰ τὴ συνεχιζόμενη ὀδυνηρὴ κατοχὴ καὶ γιὰ τὴ σημερινὴ τραγικὴ ἐθνικὴ καὶ οἰκονομικὴ του κατάσταση.

Ὁ Κυπριακὸς λαὸς ἀναπολεῖ κι ἀναζητεῖ, τέλος, τὸ ὑπέροχο χαμόγελό Του, τὸ ὁποῖο οὐδέποτε ἔσβησε ἀπὸ τὰ χεῖλη του, οὔτε καὶ στὶς πιὸ δύσκολες ὥρες τῆς ζωῆς του, γιὰ νὰ ἀντλήσει δύναμη, πίστη κι ἐλπίδα γιὰ τὸ μέλλον του.

Ὅταν, στὶς 20 Ὀκτωβρίου 1950, «θεία συναρωγῇ», ἀνῆλθε στὸν εὐκλεῖ θρόνο τοῦ Ἀποστόλου Βαρνάβα, γιὰ νὰ πηδαλιουχήσῃ τὴ νοητὴ ὁλκάδα τοῦ Κυρίου, ὁ Μακάριος ὁ Γ΄ εἶχε πλήρη ἐπίγνωση τῶν θυσιῶν, ποὺ ἀπαιτοῦσαν οἱ ἀρχιερατικοὶ καὶ ἐθνικοὶ του ὁραματισμοί.

Ὁ ἴδιος ὅμως βάδισε τὴν ὁδὸ τοῦ μαρτυρίου του, μὲ πόνο καὶ ὀδύνη πολλή ἀλλὰ καὶ εὐτόλμως. Ὁ Γολγοθὰς ἦταν γνωστὸς γι' αὐτὸν καὶ τὸν ἀνέμενε. «Γνωρίζω καλῶς – διακήρυττε – ὅτι ὁ Θρόνος οὗτος δι' ἐμέ, σήμερον ὑψούμενος ὡς τὸ Θαβώρ τῆς δόξης εἰς Γολγοθᾶν τοῦ μαρτυρίου αὖριον γενήσεται. Μόχθοι πανημέριοι καὶ παννύχιοι ἀγρυπνίαι, ἀγῶνες καὶ θυσίαι εἶναι τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ ὑπουργήματος ἢ κληρονομία... Ἐπὶ δάφνης καὶ

μυρσίνης ἐβάδισα σήμερον... Ἐπὶ ἀκανθῶν καὶ ἐπὶ τριβόλων, ὅμως, αὔριον θὰ βαδίσω καὶ ἀληθῆς Σταυρὸς ὑπὲρ τὰς ἀνθρωπίνους δυνάμεις μου καὶ τὴν ψυχικὴν μου ἀντοχὴν θὰ εἶναι ἡ ἀποστολή μου...

Δὲν θὰ λιποψυχήσω ὅμως. Σεῖς δέ, ὡς ἄλλοι Κυρηναῖοι, δώσατε χεῖρας βοηθείας εἰς τὸ βάρος τοῦ Σταυροῦ μου... **Δι' ἐμαυτὸν ἔν μόνον ἐξαιτοῦμαι, τὴν πειθαρχικὴν πάντων ἀγάπην».**

Ὅταν κανεῖς μελετᾷ τὸν βίο καὶ τὴν ἀγωνιστικὴ πορεία τοῦ λαοπρόβλητου καὶ λαοπόθητου Ἡγέτη μας, βιώνει μέσα του ὅτι ἰσχύει καὶ γιὰ τὸν Μακάριο ἐκεῖνο ποῦ ἔγραψε ὁ θεῖος Παῦλος γιὰ τὸν ἑαυτὸν του: « ... εὐδόκησεν ὁ Θεὸς ὁ ἀφορίσας με ἐκ κοιλίας μητρός μου καὶ καλέσας διὰ τῆς Χάριτος αὐτοῦ ἀποκαλύψαι τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐν ἐμοί, ἵνα εὐαγγελίζωμαι αὐτόν ...» (Γάλ. 1,15-16).

«Κατὰ τὴν Χάριν τοῦ Θεοῦ τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ, ὡς σοφὸς ἀρχιτέκτων θεμέλιον τέθεικε» τῆς Κύπριδος Ἐκκλησίας... **«ὃς ἐστὶν Ἰησοῦς Χριστὸς»** (Κορ. 3, 10-11).

Ἡ φλογερὴ του ἀγάπη πρὸς τὸν Χριστὸ συνετέλεσε ὥστε **«τῇ τοῦ Θεοῦ Χάριτι»...** **«πάσῃ σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ ἀναλῶσαι ἀπάσας τὰς ἑαυτοῦ δυνάμεις ὑπὲρ τοῦ θησαυροῦ τῆς ἀγίας καὶ ἀμωμήτου ἡμῶν πίστεως καὶ ὑπὲρ τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἠθικῆς καταρτίσεως τοῦ ἑαυτοῦ ποιμνίου».**

Ὁ ἔνθεος ζῆλος του δὲν περιορίστηκε μόνο στὴν Κύπρο. Στὴν Κέννα βάπτισε χιλιάδες ἰθαγενεῖς καὶ ἵδρυσε τὴν Ἱερατικὴ Σχολή, ἡ ὁποία λειτουργεῖ μέχρι σήμερα, φέρουσα τὸ ὄνομά Του. Ἡ Σχολὴ αὐτὴ ἀποτελεῖ μία ἀέναη πηγὴ χριστιανικῆς προσφορᾶς, στὴ χρεωστικὴ ἐξωτερικὴ ἱεραποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας μας.

Γιὰ 40 χρόνια ὑπηρέτησε ἀνελλιπῶς καὶ μὲ ὑψηλὴ ἐπίγνωση τὸ ἱερὸ Θυσιαστήριο, συμμετέχοντας συνειδητὰ στὴ μυστηριακὴ

ζωή της Ἐκκλησίας μας. Ὅταν τελοῦσε τὰ Ἅγια Μυστήρια βρισκόταν σὲ μία πνευματικὴ ἐξαῦλωση, γεμάτος κατάνυξη καὶ δέος μπροστὰ στὸ **«μέγα τῆς εὐσεβείας μυστήριον»**. Ἡ ψυχὴ τοῦ ἦταν πλημμυρισμένη ἀπὸ εὐγνωμοσύνη ἐνώπιον τῆς οὐρανόθεν φιλανθρωπίας καὶ φιλευσπλαχνίας τοῦ Κυρίου, ποὺ ἔφτασε μέχρι καὶ τὴ σταυρικὴ θυσία!

Γιὰ τὸν μεγάλο μας ὁραματιστὴ Ἠγέτη, οἱ ἔννοιες τῆς Ἐκκλησίας, τῆς Πατρίδας καὶ τῆς Ἐλευθερίας εἶναι ἀλληλένδετες. Καὶ τοῦτο διότι ἡ Ἐκκλησία ταυτίζεται μὲ τὸ πλήρωμά της καὶ τὸ πλήρωμα ἔχει Πατρίδα, τὴν ὁποία ἐκ φύσεως θέλει νὰ εἶναι ἐλεύθερη.

Ὁ ἴδιος μιλώντας στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν διακήρυξε:

«Ἡ χριστιανικὴ Ὁρησκεία, βεβαίως, ἐνδιαφέρεται πρωτίστως νὰ ἀπαλλάξῃ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς ἁμαρτίας, νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ ἐσωτερικῶς. Ἀλλὰ δὲν παραμένει ἀδιάφορος καὶ διὰ τὴν ἐν γένει ἐλευθερίαν του... Ἡ Ἑλληνορθόδοξος Ἐκκλησία ἐπρομάχησεν εἰς ὅλους τοὺς ἀπελευθερωτικοὺς ἀγῶνας τῆς Φυλῆς μας».

Ὁ ἴδιος διακατεχόμενος ἀπὸ τὸν θεῖο πρὸς τὴν Ἐλευθερίαν ἔρωτα τῆς Πατρίδας του, ἐμπνεύστηκε καὶ **πρωτοστάτησε στὴ διενέργεια τοῦ ἱστορικοῦ ἐνωτικοῦ δημοψηφίσματος**. Μέσω αὐτοῦ ἔδειχνε τὴν ἀληθινὴν του ἀγάπην πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς ὑψηλοὺς ἰδεολογικοὺς τοὺς στόχους.

Ὁ Μακάριος, ἐπίσης, εἶναι καὶ ὁ ἐμπνευστὴς τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνα τῆς ΕΟΚΑ. Διὰ τοῦτο καὶ τίθεται ἐπικεφαλῇς αὐτοῦ. Διεθνοποιεῖ τὸ Κυπριακὸ ζήτημα καὶ ἀδιαλείπτως προμάχεται μετὰ τοῦ ἀγωνιζόμενου κυπριακοῦ λαοῦ, γιὰ ἀποτίναξη τοῦ ἀποικιακοῦ ζυγοῦ. Οἱ Ἄγγλοι γιὰ νὰ κάμψουν τὸ ἐπαναστατικὸ του φρόνημα τὸν ἐξορίζουν στὶς Σευχέλλες.

Ἀλλὰ καὶ μακράν του ἀγαπημένου τοῦ λαοῦ εὕρισκόμενος τὸν

ἐμψυχώνει μὲ πύρινους λόγους, ποὺ ἀποπνέουν τὸ κάλλος καὶ τὴν εὐωδία τῆς ἐθνεγερτικῆς καὶ φιλοπάτριδος ψυχῆς του.

«Ἡ ψυχὴ μας θὰ παραμένῃ ἀδούλωτος... Καὶ ὅταν ὁ ἐπινίκιος ὕμνος δονήσῃ τοὺς Κυπριακοὺς αἰθέρας, θὰ ξυπνήσουν ἀπὸ τοὺς τάφους των οἱ μεγάλοι μας νεκροί. Ἀπὸ τὰ βάθη τῶν αἰώνων θὰ ἀνασκιρτήσουν τότε τρισόλβιοι αἱ ψυχαὶ χιλιάδων κυπριακῶν γενεῶν, αἵτινες ἔζησαν καὶ ἀπέθανον μὲ τὸ ὄραμα τῆς Ἐλευθερίας».

Μνημειώδης εἶναι ὁ ἀξιόγαστος ἑλληνοκεντρικὸς του χαρακτήρας καὶ ὁ θαυμασμός του πρὸς τὶς ζωογόνες πνευματικὲς μας ρίζες.

«Ἡ ἐπιβίωση, φυσικὴ καὶ ἐθνικὴ του Κυπριακοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐδῶ καὶ τριανταπέντε σχεδὸν ἑκατονταετίες, ὀφείλεται στὴν ἀπαρασάλευτη προσήλωσή του πρὸς τὶς ἑλληνικὲς πνευματικὲς ἀξίες, ὀφείλεται στὸν ἀρχέγονο ἀκατάλυτο δεσμό του μὲ τὶς πηγὲς καὶ τὶς ρίζες τῆς φυλετικῆς του προελεύσεως καὶ τῆς ἑλληνικῆς του ὑποστάσεως.

Αὐτοὶ οἱ πανάχραντοι δεσμοὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Κύπρου μὲ τὴν Ἑλλάδα, διασταυρῶνονται καὶ ταυτίζονται μὲ τὴ φύτρα τῆς ζωῆς του, μὲ τὴν ἴδια τὴ ζωὴ καὶ τὴν ὑπαρξή του· καὶ εἶναι δεσμοὶ μόνιμοι καὶ ἀναλλοιώτοι, πέραν ἀπὸ τὸ πρόσκαιρο καὶ τὸ ἐφήμερο, πάνω ἀπὸ κάθε ὑπολογισμό ἢ σκοπιμότητα».

Στὸ θέμα τῆς ἐξωτερικῆς του πολιτικῆς ἦταν σαφές. Ὀνειρευόταν ἓναν κόσμον εἰρηνικῆς καὶ πολιτιστικῆς δημιουργίας, στὸν ὁποῖο ἡ Κύπρος θὰ εἶχε πρωταγωνιστικὸ ρόλο. Γι' αὐτὸ καὶ διακήρυττε:

«Μέσα εἰς τὸ ταραχῶδες τοῦτο περιβάλλον καλούμεθα νὰ δραματίσωμεν τὸν ρόλον τοῦ συναρμοστοῦ καὶ συμφιλιωτοῦ. Καλούμεθα νὰ μεταβάλωμεν τὴν Νῆσόν μας εἰς τὴν χρυσοῦν γέφυραν, ἡ ὁποία νὰ συνδέῃ ὕλικῶς καὶ πνευματικῶς τὸν Βορρᾶν καὶ τὸν Νότον, τὴν Δύσιν καὶ τὴν Ἀνατολήν...».

Τὸ ἀγωνιστικὸ καὶ μαχητικὸ φρόνημα τοῦ Μακαρίου διέλαμψε σ' ὅλες τὶς ἐκφάνσεις τῆς δραματικῆς καὶ πολύπτυχης ζωῆς του· ἐκδηλώθηκε ὅμως σ' ὅλο του τὸ μεγαλεῖο μετὰ τὸ ἐγκληματικὸ πραξικόπημα καὶ τὴν τουρκικὴ εἰσβολή. Διακήρυττε χαρακτηριστικὰ.

« ... Κλαίομεν ἐρείπια, θρηνοῦμεν νεκρούς, πονοῦμε διὰ τὸ δράμα τῶν προσφύγων, ἀγωνιῶμεν διὰ τὴν τύχην τῶν ἀγνοουμένων, ἀνησυχοῦμεν διὰ τὴν τύχην τῶν ἐγκλωβισμένων. Παρὰ ταῦτα, ὅμως, δὲν θὰ ὑποκύψωμεν. Ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐρειπίων ὀρθία παραμένει ἡ Ἑλληνικὴ ψυχὴ μας καὶ κατακόρυφον τὸ φρόνημά μας.

Ἔχομεν τὴν τόλμην καὶ τὴν δύναμιν, ἔχομεν τὸ θάρρος καὶ τὴν ἀποφασιστικότητά νὰ ἀγωνιζώμεθα καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ ἀποθνήσκωμεν, ἀλλὰ νὰ μὴν ὑποκύπτωμεν εἰς τὴν βίαν. Εἶναι ἀγὼν διὰ τὴν φυσικὴν καὶ ἐθνικὴν μας ἐπιβίωσιν. Εἶναι ἀγὼν ὑπὲρ πάντων, καὶ τὰ πάντα εἴμεθα ἔτοιμοι νὰ προσφέρωμεν εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον...».

Καὶ πράγματι. Ὁ Μακάριος καθ' ὅλη του τὴ ζωὴ ἔπραξε στὸ ἀκέραιο τὸ καθήκον του καὶ προασπίστηκε τὰ ἀπαράγραπτα δίκαια τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ μὲ σθένος καὶ ἀποφασιστικότητα.

Δυστυχῶς, μετὰ τὰ τραγικὰ ἀδιέξοδα ποὺ ἐπέφεραν στὴν πατρίδα μας ἡ ἀφροσύνη τοῦ προδοτικοῦ πραξικοπήματος καὶ τῆς βάρβαρης τουρκικῆς εἰσβολῆς, ἀναγκάστηκε νὰ ἀποδεχθεῖ τὴ λύση τῆς ὁμοσπονδίας. Τὸ ἔπραξε γιατί πίστεψε ὅτι μπορούσε νὰ λυθεῖ τὸ κυπριακὸ καὶ νὰ ζήσουν ἀρμονικὰ καὶ εὐτυχισμένα Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι στὴ γῆ τῶν πατέρων τους. Ὅταν τοῦτο δὲν πραγματοποιήθηκε, λόγω τῆς τουρκικῆς ἀδιαλλαξίας, ὁ πόνος ποὺ δοκίμασε τὸν ὀδήγησε στὸν πρόωρο θάνατο.

Ἡ ὁμοσπονδία ἦταν μία ὀδυνηρὴ ὑποχώρηση γιὰ τὸν Μακάριο. Ἐμεῖς – δυστυχῶς – σήμερα, ὅχι μόνο τὴν δεχόμαστε εὐχα-

ρίστως ἀλλὰ καὶ τῇ θεωροῦμε καὶ ὡς ἰδανικὴ λύση. Ἐκεῖνος ἀπέθανε, λόγω τῆς ἀποδοχῆς ἐκείνης, καὶ μεῖς μετὰ πολλῆς χαρᾶς τὴν υἱοθετοῦμε.

Κύριε Πρόεδρε, εὐρισκόμεθα μικρὸν πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν συνομιλιῶν γιὰ ἐπίλυση τοῦ ἐθνικοῦ μας προβλήματος. Οἱ ὑποχωρήσεις τοῦ παρελθόντος δὲν ὀδήγησαν σὲ λύση. Διὰ τοῦτο, ὅπως πολλὲς φορὲς δηλώσαμε, αὐτὴ τῇ φορὰ ἡ βάση τῶν συνομιλιῶν πρέπει νὰ ἐτοιμασθεῖ καταλλήλως. Καὶ ὅταν ὁμιλοῦμε γιὰ ὁμοσπονδία αὐτὴ πρέπει νὰ εἶναι οὐσιαστικὴ καὶ ὄχι φραστικὴ. Πρέπει νὰ ἐννοοῦμε ἓνα κράτος, μὲ μία ἰσχυρὴ κεντρικὴ κυβέρνησις ἀπὸ τὴν ὁποία νὰ ἐκπορεύονται τὰ πάντα καὶ ἡ ὁποία νὰ χαράζει ἐπίσης καὶ τὴν ἐξωτερικὴ μας πολιτικὴ.

Πρέπει νὰ δώσουμε ξεκάθαρο τὸ μήνυμα τόσο στὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἑνωση ὅσο καὶ στὰ Ἑνωμένα Ἔθνη καθὼς καὶ στοὺς ἰσχυροὺς τῆς Γῆς ὅτι τὸ Κυπριακὸ πρόβλημα δὲν μπορεῖ νὰ λυθεῖ, ὅταν ἡ Τουρκία ἀπαιτεῖ νὰ παραμείνει ἐγγυήτρια δύναμις· οὔτε μὲ τοὺς ἐποίκους νὰ παραμένουν στὴ Γῆ τῶν προγόνων μας, οὔτε μὲ τὸν τουρκικὸ στρατὸ νὰ μολύνει τὰ ἐδάφη μας.

Γνωρίζουμε καλῶς τὶς δυσκολίες πού ὑπάρχουν. Γνωρίζουμε τὸ ἀδιάλλακτο τῆς Τουρκίας. Εἴμεθα γνῶστες τῶν συμφερόντων τῶν ἰσχυρῶν τῆς Γῆς. Προαισθανόμεθα τὶς πιέσεις πού θὰ δέχεται ἡ κυβέρνησίς μας. Δὲν παραγνωρίζουμε ὅλα αὐτὰ τὰ ἀρνητικὰ δεδομένα, πού εὐρίσκονται ἐνώπιό μας. Ταχθήκαμε, ὅμως, ὅλοι νὰ ὑπηρετήσουμε αὐτὸ τὸν λαό. Συνεπῶς, σὲ καμία περίπτωση δὲν πρέπει νὰ ὑποκύψουμε σὲ πιέσεις, πού καταπατοῦν τὰ δίκαια τοῦ λαοῦ μας. Ὀφείλουμε νὰ ἀγωνιστοῦμε, Ἡγεσία καὶ λαός, μὲ ὅλη τὴ δύναμις τῆς ψυχῆς μας. Πιστεύουμε στὸ δίκαιο τοῦ ἀγῶνα μας· πιστεύουμε στὶς δημοκρατικὲς ἀρχές, πού πρέπει νὰ πρυτανεύσουν ἐπὶ τέλους καὶ στὴν πατρίδα μας. **Ἡ Ἐλευθερία καὶ ἡ Δικαιοσύνη** εἶναι οἱ διαχρονικὲς ἀξίες τῆς ζωῆς, τὶς ὁποῖες δικαιοῦται ὁ λαός μας καὶ ὀφείλουμε νὰ ἀγωνιστοῦμε γιὰ νὰ τοῦ τὶς προσφέρουμε.

Ἀγαπημένε Λαὸ τοῦ Κυρίου· ὁ Μακάριος, ἑκατὸ χρόνια μετὰ τῇ γέννησὶ τοῦ καὶ τριανταεξὶ μετὰ τὴν κοίμησίν του, ἔξακολουθεῖ νὰ πλημμυρίζει μὲ τὸ μεγαλεῖο τῆς προσωπικότητάς του καὶ μὲ τὴν ἀγωνιστικότητα τοῦ τὶς ψυχές μας καὶ νὰ καθοδηγεῖ τὶς σκέψεις καὶ τὴν ὅλη βιοτὴ μας.

Πιστεύω ὅτι τὸ καλύτερο μνημόσυνο γιὰ τὸν ἴδιο εἶναι τὸ χρέος, ποὺ ὅλοι μας ὀφείλουμε στὴ σεπτὴ καὶ ἐμπνευσμένη του φυσιογνωμία, νὰ συνεχίσουμε τοὺς ἀγῶνές του ὁμονοοῦντες, μὲ ἀγωνιστικὴ διάθεση καὶ θυσιαστικὸ φρόνημα **«μέχρις ὅτου εἰς τὸν ἐθνικὸν ὀρίζοντα ροδίση ἡ χρυσοπτερος ἱρίς ἀγγέλλουσα τὸ φέγγος τῆς ποθεινῆς ἡμέρας τῆς ἐθνικῆς ἀπολυτρώσεως»**, σύμφωνα μὲ τοὺς ἰδικοὺς τοῦ ὑψηλοὺς ὁραματισμούς!

«Ὁ μεγάλος μας Νεκρὸς, ποὺ τιμοῦμε σήμερον, δὲν ἀπέθανεν. Ἡ γλυκεῖα καὶ ἀγωνιστικὴ Του μορφὴ σελαγίζει ἀθάνατος εἰς τοὺς γαλανοὺς αἰθέρας τῆς Πατρίδος μας. Πνέει μὲ τὰς γλυκεῖας αὔρας εἰς τὰ δάση τῶν βουνῶν μας καὶ εἰς τοὺς κάμπους τῆς δύσμοιρης πατρίδος μας καὶ μᾶς ἐμψυχώνει μὲ τὸ μεγαλεῖο τοῦ ἥρωισμοῦ Της καὶ τοὺς ἀγῶνας Της γιὰ τὴν Ἐλευθερίαν τῆς Πατρίδος μας!

Τὸ ἀθάνατο πνεῦμα τοῦ Ἀρχιθύτου τῆς Κύπριδος Ἐκκλησίας, ἐνοικεῖ τὴν στιγμή αὐτὴ παντοῦ. Ἐνοικεῖ κυρίως μέσα εἰς τὰς ψυχὰς ὁλοκλήρου τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ καθοδηγεῖ τὰ βήματά του πρὸς τὰς κορυφὰς τῶν ὑψηλῶν Του ἰδανικῶν! Μᾶς χρεώνει μὲ τὰς διαχρονικὰς ἀξίας τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῆς Ἐλευθερίας! Μᾶς ἐμπνέει, τέλος, πρὸς τὰς ὑπερουσίας ἀξίας τῆς Χριστιανικῆς Του Ἀγάπης καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Του Ἀρετῆς **«ὕπὲρ ὧν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔθηκε»!**

Ἄς εἶναι αἰωνία ἡ μνήμη Του!